

Z žoldněře nejslavnějším z pirátů – o pirátství jako deliktu za dob rozmachu německé Hanzy

Vojtěch Vrba (vrbav@kpo.zcu.cz)

Kdy se člověk z hlediska práva stává pirátem? A mohou existovat případy, kdy, ač fakticky koná stejně, jako takový pirát, pirátem není? Jaké právní konsekvence s sebou jednání piráta nese?

Základní problém, který celou problematiku pirátství provází, činí terminologie. Ten, kdo z hlediska materiálního jedná tak, že naplňuje všechny znaky obecně přijímané jako atributy pirátství, bývá tu označen za piráta, tu za námořního lupiče, korzára, bukanýra, kapéra, vitaliána, likedeelera... A jak k takovému chaosu má přistupovat právník, z povahy povolání posedlý terminologickou čistotou?

První možností je nechat zvítězit čistý právní pozitivismus – a hledat v příslušných právních normách. Dnes to není až tak složité, jelikož jedinou komplexní definici nabízí Úmluva OSN o mořském právu z roku 1982 ve svém článku 101.¹ Zní:

„Za pirátství se považují následující činy:

(a) jakýkoli protiprávní čin násilí nebo zadržení anebo jakýkoli loupežný čin spáchaný k soukromým účelům posádkou nebo cestujícími soukromé lodi nebo soukromého letadla namířené:

- (i) na volném moři proti jiné lodi nebo letadlu anebo proti osobám nebo majetku na jejich palubě;*
- (ii) proti lodi, letadlu, osobám nebo majetku v místě, které nepodléhá jurisdikci žádného státu;*

(b) jakýkoli čin dobrovolné účasti při použití lodi nebo letadla, jestliže ten, kdo se jich dopouští, ví o skutečnostech, které vtiskují této lodi nebo tomuto letadlu charakter pirátské lodi nebo letadla;

jakýkoli čin, který má za účel podněcovat nebo úmyslně usnadňovat čin uvedený v pododst. (a) nebo (b).“

Kam se poděly obrazy Charlese Vanea, oběšeného za pirátství na Jamajce, kapitána Kidda, skončivšího podobně na londýnském Wappingu, nebo mnicha Eustacha, kterého tentýž osud potkal za války v Lamanšském průlivu o pět století dříve? Odpověď je nasnadě:

---

¹ Zlí jazykové mohou namítnout, že existuje ještě definice v § 1651 US Criminal Code, která se ovšem opírá o definici zmiňované Úmluvy.

Mezinárodněprávní úmluva necílí na sankci aplikovanou vůči konkrétnímu pirátovi. Na takové úrovni jsou ke konzultaci nutně volány právní řády jednotlivých států. Úmluva jen a pouze vymezuje určitý prostor, modus chování, ve kterém se mají zástupci států pohybovat, aby nevznikala odpovědnost vůči státům jiným. Pirátství je chápáno jako jev, skutečnost, a pirát jako někdo třetí. Z hlediska mezinárodního práva nemá žádnou právní subjektivitu, nelze mu uložit povinnost skrz sankci. Definice tak spíše pomáhá vymezit oprávnění k pronásledování pirátské lodi či letadla, resp. k zadržení jejich posádky, což ostatně Úmluva vymezuje v článkách 105 a násl. Pro zajímavost budiž uvedeno, že budeme-li se držet pouze jazykové interpretace textu, otevírají se nedozírné hlubiny potenciálu k absurditě. Pirátství lze tak například spáchat proti letadlu na volném moři, či proti vesmírné lodi v prostoru mimo jurisdikci jakéhokoliv státu apod.

Pokud se odkloníme od čistého pozitivismu, lze se ptát, jak pirátství chápou obecná filosofická paradigmatata. Objevují se dvě. První vymezuje Cicero v díle O povinnostech (*De Officiis*), když píše:

„Neboť námořní lupič se nemůže počítati k válečným odpůrcům, nýbrž je společným nepřitelem všech lidí (communis hostis omnium). Vzhledem k němu nás nezavazuje ani čestné slovo, ani přísaha.“²

Druhé pak představuje v díle O obci Boží (*De Civitate Dei*) svatý Augustin. V jednom z podobenství, zachycených v knize, si k sobě nechává Alexandr Veliký zavolat zajatého piráta a pokládá mu jednoduchou otázku: Co ho to napadlo, loupit a plenit? A pirát odpovídá:

„Zrovna co tebe, že svět; ale protože já to dělám s nepatrným korábem, říkají mi loupežník; ale tobě panovník, protože to děláš s velkým loďstvem.“³

První chápe piráta (zde námořního lupiče) jako někoho, kdo je vyloučen z jakéhokoliv právního jednání. Nemá subjektivitu, nelze ho sankcionovat, lze proti němu pouze fakticky zakračovat. Takového piráta by měl mít každý kategorickou nutnost sprovodit ze světa. Pirátství v takovém podání je stejným jevem, jako pirát sám. Jediný vztah mezi lidským právním řádem a pirátem je věčné obecné nepřátelství – což právně nelze uchopit (neexistují práva ani povinnosti v takovém vztahu). Subjekty právního vztahu jsou všichni lidé, pirát je objektem.

Druhé paradigma se obrací k osobě piráta jako k tvůrci svého vlastního světa. Je-li sám nadán takovou schopností tvorby, pak tvoří i své vlastní právo. Právní řády si vždy

---

² M. T. Cicero, *de Officiis*, Kniha III., kap. XXIX, překlad VV.

³ Doporučuji najít celou pasáž pro lepší pochopení. Viz Aurelius Augustinus.: *O Boží obci* knih XXII, přeložila Julie Nováková, Praha: Vyšehrad, 1950., s. 186-187.

konkurovaly, ale ze své podstaty to nejnítěrnější mají společné – chápou prvky právního vztahu. Je-li pirát takové prvky schopen chápat, formulovat a vykonávat, pak nic nebrání tomu, aby s ním bylo takovým způsobem jednáno – a na scéně se objeví pirátství jako vztah. Vztah, kdy subjektem na straně jedné je pirát, na straně druhé společnost, a vzniká povinností piráta je strpět sankci za své chování.

Terminologický rozkol ovšem zdaleka není vyřešen – Cicero operuje s pojmem námořní lupič a Augustin „pirát“. A přitom, pokud se podíváme na dnešní stav, je tomu naopak. Definici námořního lupiče odpovídá definice pirátství podle Úmluvy, definici piráta pak...

Loupež. Ano. Obyčejná loupež, ke které se přidá prvek *fora loci* – moře. Objektem jednání Augustinova je totiž (sestupně) svoboda pohybu, majetek osob a zdraví/život. Objektívni stránku lze charakterizovat jako úmyslné jednání s poruchovým následkem na takovém objektu. Každé takové jednání je úmyslné. A subjekt lze označit tedy za piráta? Nikoliv. Mnohem přiléhavějším se jeví termín námořního lupiče.

Po tomto velmi rozsáhlém teoretickém entreé mi dovozte ještě několik poznámek o Německé hanze a Hanzovním společenství – a o největším z trablů, jež měli s piráty a námořními lupiči. Samotnou Hanzou se rozumí společenství zejména severoněmeckých (severoříšských, či alespoň dolnoněmecky hovořících) obchodníků. Mnohdy se také objevuje Hanza coby společenství měst – na tom není nic vyložene špatně, ovšem je nutné si uvědomit, že obchodníci zpravidla ovládali veškeré záležitosti, jež reprezentace *civitas* mohla navenek i dovnitř ovlivnit.

Spolek vzniká postupně již od dvanáctého století, přičemž jako organizace se začíná profilovat v druhé polovině století třináctého. A jeho hlavním cílem se stává potlačení pirátství (*securitate bona pre piratis et predonibus*) a zajištění věčného míru (*pace firma*) na moři. V prvních recesech se společných sjezdů je patrné právě vnímání pirátství ve smyslu Ciceronova obecného nepřítel. Pirát není cíleně vyhledáván, ale pokud dojde ke kontaktu s ním, je vše dovoleno.⁴

Postupně se ovšem dostáváme do fáze, kdy s rostoucí mocí a vlivem společenství začíná organizace vystupovat proti „pirátům“ aktivně. Objevuje se institut tzv. *Vredecoggen*,

---

⁴ Obvyklou zábavou v tomto smyslu bylo například házení přes palubu.

Friedenkoggen, „mírových kog“.⁵ Jde o lodi, vyzbrojované zpravidla za pomoci příspěvků z městské pokladny, které mají za úkol piráty vyhledávat a „zatáčet“ s nimi.

Pochopitelně dějiny nejdou jen tak kolem, a proto se posádky takových kog většinou verbují z osob živých bojem. Navíc Hanza samotná do několika válek zasahuje – a jednu dokonce i sama vede. Jenže jak to tak bývá, čím víc je oněch osob živých bojem, tím složitější je pro ně najít obživu mimo mírové kogy – a stále častěji se tak z jejich řad rekrutují i „pirátské“ posádky. Leckterá mírová koga pak sama při nouzi o kořist neváhá zaútočit i na kupeckou loď a tak její posádka de facto páchá pirátství.

Situace se řeší jen v průběhu několika dějinných fází, kdy dochází k organizované akci velkého rozsahu. Nejtypičtější provádí Řád německých rytířů podpořen Německou hanzou a tolerován Švédsko-dánsko-norskou královnou Markétou.

Zhruba v té době má dojít k popravě nejznámějšího piráta Hanzovní éry – proslulého kapitána z řad nižší šlechty Klause Störtebekkera. Problém s existencí jeho osoby je v tom, že nejkompexnější svědectví přináší lidová píseň ze šestnáctého století – a historická obec ho hledá v kombinacích několika strohých zmínek dobových kronik. Nejspíš se tak jedná o syntézu několika osob v jednu, a skutečný Störtebekker se snad dožil až konce dvacátých let patnáctého století. Mělo by snad jít navíc nikoliv o piráta, ale obchodníka poněkud nevybraných způsobů – měl zvládnout vypít „na ex“ celý tuplák. Proto jméno – „Obraceč pohárů“.

Každopádně – báje praví, a v tom se mýlit nebude co do obvyklého zacházení s piráty – že piráta Störtebekkera chytla posádka mírové kogy i s jeho kumpány. Po tvrdém boji jich několik naházeli do moře a zbytek odvezli do Hamburгу, aby zde nad nimi byl vyřčen ortel.

Městská rada tentokrát nebyla nijak shovívavá a odsoudila je k trestu smrti. Ten byl vykonán stětím a následným přibitím hlav na šibenici, která se nacházela na Kleiner Grasbrook (dnes je tam marína, bohužel), „u brány do moře“. Takovou praktiku nakonec lze najít i v hamburském městském právu, tak jak je sepsáno roku 1497.

Takový trest náleží lupičům, a to kvalifikovaným – námořním. Pokud spojíme všechnu teorii s praxí, vychází najevo, že v hanzovním prostoru také docházelo k jakési diferenciaci piráta a lupiče – proti pirátovi bojovala všechna města, proti lupičovi ta daná městská *civitas*, které se dostal do spárů.

Námořní lupič pak zůstává pojmem trestněprávním a pirát... komplikovaným.

---

⁵ Koga je druh lodi, specifické plaňkováním a stavbou od kýlu. Doporučuji v tomhle směru zadat heslo „kogge“ nebo „koge“ do youtube, je tam spousta fakt pěkných videí replik ze současnosti. Velice často jsou to i repliky stavené doslova podle původní receptury – jako třeba Wismarská Wissemara.